

OORLOGSDOSSIER

1701 | 1714

SPAANSE SUCCESSIEOORLOG

Het definitieve einde van de Nederlandse Gouden Eeuw

ANNE DOEDENS
& LIEK MULDER

Spaanse Successieoorlog

OORLOGSDOSSIER

1701 | 1714

SPAANSE SUCCESSIE- OORLOG

Het definitieve einde van
de Nederlandse Gouden Eeuw

ANNE DOEDENS

LIEK MULDER

WALBURGPERS

WALBURGPERS

Negende deel in de serie *Oorlogsdossiers*. Eerder verschenen:

Frans-Duitse Oorlog 1870-1871. De Moeder van de Grote Oorlog

Engels-Nederlandse Oorlogen 1652-1674. Door een zee van bloed in de Gouden Eeuw

Slag in de Javazee 1941-1942. Oorlog tussen Nederland en Japan

Zesdaagse Oorlog Juni 1967. De Israëlische 'herscheping' van het Midden-Oosten

Tiendaagse Veldtocht. Burgeroorlog in het Koninkrijk der Nederlanden, 1830-1839

Krimoorlog. Een vergeten oorlog, 1853-1856

Koreaoorlog. Bitter lijden en atoomdreiging, 1950-1953

Nederlandse Bevrijdingsoorlog. De rafelranden van een grimmige strijd, 1944-1945

© 2021 Anne Doedens & Liek Mulder,

p/a Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

© 2021 Uitgeversmaatschappij Walburg Pers, Zutphen

www.walburgpers.nl

Abbeeldingen omslag:

Voorzijde boven: Anoniem, *Het bombardement op de Grote Markt van Brussel in de nacht van 13 op 14 augustus 1695*. Geschilderd eind van de achttiende eeuw. Museum van de stad Brussel.

Voorzijde onder: Anoniem, *Zeeslag in de baai van Vigo op 23 oktober 1702; episode uit de Spaanse Successieoorlog*. In of na 1702. Rijksmuseum, Amsterdam.

Achterzijde: Johannes van Wijckersloot, *Allegorie op de Franse invasie in 1672*. Geschilderd in 1672. Rijksmuseum, Amsterdam.

Omslagontwerp: Erwin Bomans^{BNO} Leucq!, Hof van Twente

Vormgeving binnenwerk: Andre Klijsen, Villa Y, Henxel

© kaarten: UvA Kaartenmakers

www.walburgpers.nl

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Zoveel mogelijk is getracht de eventuele rechthebbenden van de afbeeldingen te achterhalen. Rechthebbenden die in dit verband niet zijn benaderd wordt verzocht zich met de uitgever in verbanding te stellen.

ISBN 9789462494916

E-ISBN 9789462496606

NUR 685

INHOUD

<i>Vooraf</i>	6
<i>Proloog</i>	9
1 Het Frankrijk van Lodewijk XIV – 1660-1688	17
2 Twee grootmachten – De Republiek en Engeland – 1672-1689	38
3 De opmaat naar de Spaanse Successieoorlog – 1688-1701	53
4 Spanje en de eerste fase van de oorlog – 1701-1704	82
5 Een Spaanse burgeroorlog – 1704-1714	141
6 De Spaanse Nederlanden – 1705-1712	159
7 Oorlog buiten Europa	183
8 De Vredes van Utrecht, Rastatt en Baden – 1713-1714	197
9 Van Gouden Eeuw naar Zilveren Eeuw?	207
<i>Lieux de mémoire</i>	214
<i>Bibliografie en een belangrijke website</i>	217
<i>Register</i>	223

VOORAF

Het is niet gewaagd te veronderstellen dat in het collectieve geheugen van de Nederlanders de Spaanse Successieoorlog geen belangrijke plaats inneemt. De Tachtigjarige Oorlog, de Engels-Nederlandse Oorlogen uit de zeventiende eeuw en vooral de Tweede Wereldoorlog zijn daarin veel prominenter aanwezig. Wellicht heeft dat ook met de naam te maken. ‘Spaanse Successieoorlog’ suggereert immers een dynastiek conflict in het zuiden van Europa, ver weg van de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden, zeker in de achttiende eeuw. Dat die oorlog zich voor een belangrijk deel in de directe omgeving van Nederland afspeelde, is een weinig bekend feit.

Dit boek beoogt die lacune op te vullen door te laten zien hoe belangrijk de Spaanse Successieoorlog was voor de achttiende-eeuwse Republiek en daarmee voor de latere geschiedenis van Nederland. We gaan niet alleen op de oorlog zelf in, maar schetsen ook een brede context die nodig is om te begrijpen waarom deze militaire krachtmeting niet alleen voor de Republiek van grote betekenis was, maar ook voor de geschiedenis van Europa. Dat er toen ontwikkelingen in gang zijn gezet waarvan met enige verbeeldingskracht nu nog sporen zijn terug te vinden, is de moeite waard te beschrijven en waar nodig te duiden.

Deze achttiende-eeuwse oorlog was nog geen botsing tussen naties, zoals die in de negentiende en twintigste eeuw veelvuldig zou plaatsvinden. Er waren meer verschillen. Zo begon de oorlog inderdaad als een dynastiek conflict. De opvolging van de in 1700 kinderloos gestorven Spaanse koning Karel II was een belangrijke oorzaak van de Spaanse Successieoorlog, en ook de reden dat er niet alleen in de Zuidelijke Nederlanden maar ook in Spanje en in Italië hevig werd gevochten.

Het grotere verhaal is dat de Spaanse Successieoorlog het sluitstuk vormde van een veertig jaar lange strijd die eindigde met de in 1713 en 1714 gesloten vredes die de contouren van een ander, moderner Europa

aankondigden. Een Europa waarin om andere zaken dan religie werd gestreden, een aspect dat in de strijd tussen Engeland en de Republiek – de zeemogendheden – en Frankrijk nog van groot belang was.

Die lange strijd begon in het Rampjaar 1672 met wat de Guerre de Hollande wordt genoemd, de heftige aanval van het Frankrijk van Lodewijk XIV op de Republiek, samen met Engeland en de bisschoppen van Münster en Keulen. De schok was groot toen bleek dat Franse en Duitse troepen zonder veel tegenstand een groot deel van de Republiek konden veroveren. Dankzij de Hollandse Waterlinie bleef Holland onbezet. Stadhouder Willem III kreeg in de zomer van dat jaar de politieke en militaire leiding in handen en gebruikte die positie om de Republiek mee te slepen in een veelomvattende strijd die ruim veertig jaar zou gaan duren.

Door in de eerste twee hoofdstukken uitgebreid in te gaan op ontwikkelingen in Engeland en Frankrijk in de decennia voorafgaand aan 1672, benadrukken we dat die veertigjarige periode niet alleen een strijd was tussen de Franse koning Lodewijk XIV en zijn Nederlandse tegenvoeter Willem III. Engeland en Frankrijk hadden inmiddels een verleden met veel interne strijd afgesloten en konden daardoor de blik meer naar buiten richten. En dat deden ze ook, Frankrijk nog eerder dan Engeland.

Toen Lodewijk XIV in 1661 zelf de regeringsteugels in handen nam, begon hij te bouwen aan een dominante positie voor zijn land in Europa en in de wereld. Een Universele Monarchie was voor hem geen theoretisch begrip, maar een daadwerkelijk te realiseren doel: een rooms-katholiek Europa gedomineerd door Frankrijk. Zijn expansiedrift leidde tot een lange serie oorlogen, te beginnen met de Devolutieoorlog van 1667-1668. De toen nog Spaanse Nederlanden waren voor Frankrijk een gewilde buit, een welvarend gebied dat zou bijdragen aan de economie en macht van het land.

Stadhouder Willem III wierp zich op als de leider van een ongelijksoortige coalitie van landen die een Franse dominantie van het Europese continent wilde voorkomen. De tegenstelling tussen rooms-katholicisme en protestantisme speelde daarbij zeker voor de zeemogendheden een grote rol, maar er waren ook andere aspecten. Het ging ook om de botsing tussen een centralistisch-absolutistisch bestuursmodel onder een van God gegeven koning en staten als Engeland en de Republiek waar burgers een centrale rol in het bestuur speelden. Door dynastieke banden tussen de laatstgenoemde landen kon Willem III samen met zijn vrouw Mary als koning en koningin van Engeland de zeemogendheden tot de spil van de anti-Franse

coalitie maken. Daarom ook beginnen we dit boek met de Glorious Revolution, de geslaagde Nederlandse invasie van Engeland in november 1688.

Een opmerkelijk aspect van de oorlogen uit de periode 1688-1714 was de wereldwijde schaal waarop ze zich afspeelden. Behalve Spanje en Portugal hadden ook de Republiek en Engeland een koloniaal rijk opgebouwd dat bij deze oorlogen betrokken raakte. Dat gebeurde ook later in de achttiende eeuw tijdens de Zevenjarige Oorlog (1756-1763) toen Engeland zowel in Noord-Amerika als India de Franse concurrent voorgoed wist uit te schakelen.

Het Nederlandse koloniale bezit beperkte zich niet tot het grote handelsnetwerk van de Verenigde Oost-Indische Compagnie, maar omvatte ook koloniën in Latijns-Amerika zoals Suriname, Curaçao en andere eilanden in het Caribisch gebied. De handel in slaven was een belangrijke inkomstenbron voor de West-Indische Compagnie en andere ondernemingen.

Behalve door de wereldwijde omvang was de Spaanse Successieoorlog eveneens opmerkelijk door de met grote legers uitgevochten veldslagen. Naast de slag in het Duitse Blenheim trokken de in de Spaanse Nederlanden geleverde slagen bij Ramillies, Oudenaarde en Malplaquet de aandacht. Vooral de Slag bij Malplaquet (1709) was met tienduizenden doden vanuit menselijk oogpunt gezien een dieptepunt. Met enige verbeeldingskracht kunnen deze veldslagen worden beschouwd als een voorbode van de ongekende slachtingen aan het Westfront in de Eerste Wereldoorlog, die zich deels in dezelfde omgeving afspeelden.

De Spaanse Successieoorlog had grote gevolgen voor de Republiek. De ondertitel geeft al aan dat in deze periode de Nederlandse Gouden Eeuw inderdaad werd afgesloten. We kennen de beperkingen van dat begrip, maar niemand kan de opmerkelijke bloei van economie, kunst en cultuur in de voorafgaande periode ontkennen. Die hoogtijdagen waren na 1713 voorbij, al werd daarmee de rol van de Republiek op economisch, politiek en cultureel terrein bepaald niet onbetekend. Wel is zeker dat Engeland op maritiem gebied de Republiek definitief had ingehaald. De Republiek bleef echter in en buiten Europa een (handels)mogendheid van belang.

Maartensdijk/Harderwijk, oktober 2020

Anne Doedens en Liek Mulder

PROLOOG

November 1688 – Een geslaagde invasie

Donderdagmiddag 11 november 1688, omstreeks vier uur, lichtten in de haven van Hellevoetsluis de eerste schepen van een imposante vloot de ankers. Het duurde bijna een etmaal voordat de complete vloot zee had gekozen. De koers van de vloot leek weinig logisch, namelijk noordelijk, terwijl de wind uit het noordoosten kwam. Toch was dit een bewuste keuze. Tegen de wind in was de snelheid van de schepen laag, waardoor er een goed georganiseerd konvooi kon worden gevormd.

In de loop van de middag werd de koers naar het zuidwesten verlegd, richting het zuiden van Engeland. Enkele uren later kwam het sein om de zeilen te strijken, omdat het te gevaarlijk was in de avond en nacht de Hoofden (het Nauw van Calais) te passeren. Hans Willem Bentinck (1649-1709), vertrouweling van Willem III, maakte die dag de volgende notitie:

‘sal men nootsakelick moeten blijven drijven vandaegh en de geheel en nacht, omdat, naer de eenparige opinie van alle de zeeluyden hier aen boord, men onmogelick by Naght de Hoofden niet derf aendoen met soo nombreusen vloot.’

En ‘nombreus’ (talrijk) was de vloot. De kern van deze zeemacht bestond uit 48 oorlogsschepen, elk bewapend met minimaal twintig kanons; dertien schepen waren zelfs uitgerust met zestig of meer kanons. Verder waren er veertien branders en vijftien galjoten, breed gebouwde driemasters die vaak gebruikt werden in de kustvaart. Tweehonderd à tweehonderdvijftig transport-, vracht- en vissersschepen completeerden de vloot. Aan boord was een expeditieleger van ruim elfduizend infanteristen, ongeveer vierduizend cavaleristen en vijfduizend paarden. Naast grote voorraden had de vloot ook twintigduizend wapens aan boord, bestemd voor Engelse soldaten die het Nederlandse invasieleger zouden willen ondersteunen.

Een ‘katholieke wind’

Drie weken eerder was de vloot nog groter geweest. Want het vertrek op 11 november was de tweede poging van stadhouder Willem III zijn vloot richting Engeland te sturen. Aan boord van het fregat de *Den Briel* moest de stadhouder echter op 21 oktober tot zijn grote teleurstelling constateren dat een zware noordwesterstorm zo huishield dat een dag na vertrek er slechts één ding telde: redden wat er te redden viel. Vooral de kleinere schepen en de soldaten kregen het zwaar te verduren. Zondagmorgen 31 oktober gaf de prins bevel terug te keren. De gevolgen leken rampzalig. Constantijn Huygens jr. (1628-1697) – wel te onderscheiden van zijn begaafde gelijknamige vader (1596-1687) – de door de historicus Roorda incompetent genoemde secretaris van Willem III, schreef erover. Hij noteerde in zijn journaal over de periode 21 oktober – 2 december 1688: ‘men begon te seggen dat het derde van peerden verloren was. [...] Syne Hoogheyt was melancholicq’. Dat was geen onbegrijpelijke reactie omdat het er aanvankelijk op leek dat er niet alleen meer dan duizend paarden waren omgekomen, onder meer omdat ze met het hoofd in plaats van met de achterhand tegen het boord waren vastgezet, maar dat ook een groot deel van de vloot verloren was gegaan. Na enkele dagen bleek de schade mee te vallen. Alleen het oorlogsschip *De Provincie van Utrecht* was te zwaar beschadigd om nog te kunnen uitvaren. Ook een aantal transportschepen was uitgeschakeld, onder meer doordat ze in handen van de Engelsen waren gevallen of in verder weg gelegen havens waren binnengelopen.

De postmeester van Den Briel kon zondagavond opgelucht melden dat het schip ‘met witte vlaggen, de wimpel boven de grote vlagh van de groot mast, ’t welck seecker het schip van hooghgemelten sijn Hoogheyt sal wesen’, de *Den Briel* dus, was gesignaleerd.

Opluchting was er ook in Parijs, waar men met grote belangstelling de gebeurtenissen volgde. De adellijke schrijfster Madame de Sévigné (1626-1696) meldde dat de vloot van Willem III door ‘een goed katholieke wind’ was onderschept.

De landing

In allerijl werden grote aantallen paarden gekocht. De storm was inmiddels voorbij en de wind zo gunstig gedraaid dat de vloot opnieuw zee kon kiezen om koers te zetten naar het beoogde doel. Prinses Mary, de echtgenote van Willem III, had vanaf de kerktoren in Den Briel de vloot

willen nakijken, een klim van 315 treden. Helaas voor haar zorgde een grondmist ervoor dat ze alleen masten te zien kreeg.

Hoewel geruchten de ronde deden dat de Nederlandse landing in het noorden van Engeland zou plaatsvinden, had men als landingsgebied gekozen voor het zuidwesten, het stadje Exmouth in Devon. De 'protestantse' oostenwind was uitermate gunstig om deze locatie te bereiken. Bentinck somde de voordelen ervan op:

'alwaar men alle de transportschepen kan oploopen tot Topsom [Topsham] en leggen met vijff honderd schepen tegelijk aan land om te debarqueren, sonder dat de vijandelijke vloot daarop kan volgen, sijnde daartoe geen water genoegh.'

De Engelse vloot was met dertig oorlogsschepen en veertien branders geen partij voor de Nederlanders. Hun ankerplaats was het Gunfleet Sand in het estuarium van de Theems. Lord Dartmouth, Admiral and Chief Commander of His Majesty's Ships in the Narrow Seas for the present expedition, schreef aan koning Jacobus II dat 'we daar Harwich en de rivier de Theems kunnen beschermen; als de gelegenheid zich voordoet, kunnen we daar ook zee kiezen'. Die gelegenheid kwam niet, want de oostenwind die de Nederlandse vloot in de zeilen had, belemmerde de Engelsen uit te varen en eventueel slag te leveren. Op zaterdagmorgen 13 november zagen ze dertien zeilen van de Nederlandse vloot. Daardoor konden ze niet waarnemen hoe de invasievloot via de Straat van Dover Het Kanaal binnenvoer in een enorme vierkante formatie, 25 schepen diep. Zowel in Dover als in Calais was dit machtsvertoon zichtbaar. Op het dek stonden troepen opgesteld die musketsalvo's afvuurden.

Op 14 november passeerde de vloot het eiland Wight. 's Middags draaide de noordoostenwind naar het zuidwesten. Aan boord van de *Den Briel* werd krijgsraad gehouden over de beste landingsplaats en werd bescheiden feestgevierd: de prins was die dag 38 jaar geworden en bovendien exact elf jaar geleden getrouwd. Geruststellend was de mededeling dat de Engelse vloot nog steeds bij de zandbanken van de Gunfleet lag. Gezien de windrichting besloot men niet naar Exmouth te varen, maar naar Dartmouth en Torbay.

Zaterdagmorgen 15 november was het mistig. Op een gegeven moment dreigde de voorhoede te ver door te zeilen. Toen de wind eerst

naar het oosten en vervolgens naar het westen draaide, kon de vloot evenwel zonder problemen de baai van Torbay binnenvaren.

De stadhouder ging als een van de eersten in het vissersdorp Brixham aan wal. Inwoners kwamen hem tegemoet. Naar verluidt zou Willem geroepen hebben: ‘Mine good people, mine good people, I am only come for your goods, for all your goods’. Het Engels van de prins was kennelijk nog niet optimaal, daar hij naar alle waarschijnlijkheid niet de bezittingen maar het welzijn van de Engelsen zal hebben bedoeld. De boodschap werd in ieder geval begrepen, want de reactie bestond uit ‘God bless you’. Vanaf een heuvel had de prins samen met maarschalk Schomberg een goed uitzicht op de ontscheping van de immense vloot.

De weersomstandigheden waren matig, niet verwonderlijk voor half november. De wind trok aan, het regende, de grond was modderig en er was onvoldoende onderdak, ook voor hoge officieren die soms in natte uniformen de nacht moesten zien door te komen.

Twee dagen later was de ontscheping grotendeels voltooid. Op 17 november, ’s middags om twaalf uur, gaf Willem III zijn troepen opdracht de opmars naar Londen te beginnen, een afstand van ruim driehonderd kilometer. Het eerste doel was Exeter, een van de grotere steden van Engeland. Het motto van de tocht stond ook op de grote vlag aan de mast van de *Den Briel*: ‘For Liberty and Protestant Religion, Je Maintiendrai’, vaak weergegeven als ‘Pro Religione et Libertate, Je Maintiendrai’.

Op weg naar Londen

Het expeditieleger van zo’n vijftienduizend man was goed getraind en opereerde gedisciplineerd, niet altijd gebruikelijk in de zeventiende eeuw. Er was veel zorg, energie en geld gestopt in het weven van kwalitatief goede huutroepen. Curieus genoeg maakten Engels-Schotse regimenten ongeveer veertig procent van het leger uit. Dat lijkt merkwaardiger dan het is. Al honderd jaar eerder, tijdens de Tachtigjarige Oorlog, waren er Engelse en Schotse militairen actief in de strijd tegen Spanje, onder andere toen Robert Dudley, de eerste graaf van Leicester, van 1585 tot 1587 landvoogd in de Noordelijke Nederlanden was. Daarnaast hadden vooral veel Schotten als politieke en religieuze ballingen onderdak gevonden in de Republiek. Tot 30 augustus 1688 werd er zelfs in Londen nog geworven voor de Anglo-Dutch Brigade. Naast Britse troepen waren er Zweedse, Brandenburgse en Zwitserse eenheden. Opmerkelijk waren tweehonderd zwarte

soldaten uit Suriname. Enkele ervaren onderdelen van het Staatse leger completeerden de strijdmacht. Willem had ook zijn persoonlijke bewakingsregiment bij zich, de Nederlandse Blauwe Garde. Opperbevelhebber was de al genoemde Frederik Herman von Schomberg (1615-1690), die onder andere gouverneur van Berlijn was geweest. Hij sneuvelde op 11 juli 1690 in de Slag aan de Boyne. Kenmerkend voor de internationale loopbaan van veel militairen in die tijd was dat Schomberg in de jaren zeventig en tachtig maarschalk van Frankrijk was geweest en onder andere in de Guerre de Hollande (1672-1678) tegen Willem III had gevochten.

Op papier was het leger van de Engelse koning Jacobus II met 34.000 man veel sterker. Die troepen waren echter aanzienlijk minder getraind; bovendien waren vierduizend man Schotse troepen in Londen gestationeerd om de orde te handhaven. Jacobus had zijn strijdmacht veel minder onder controle dan Willem III.

Over modderige wegen, geteisterd door zware regens en een harde wind, ploeterde het leger van de prins door het heuvelachtige landschap van Devon. De intocht op 19 november in Exeter maakte veel goed. Er was een schipbrug over de rivier de Exe aangelegd. De bevolking verwelkomde enthousiast de bonte verzameling soldaten. Hoge rooms-katholieke geestelijken waren de stad ontvlucht. Huygens noteerde:

‘Wy quamen [...] in dese stadt, ten minsten soo groot als Rotterdam, door groote menichte van menschen rijdende, kregen de benedictien [zegen], als in voorgaende marches, en dickwils in de voorstadt groot geschreeuw, en acclamatien [toejuichingen] en slingeren met de hoeden.’

De anglicaanse bisschop Gilbert Burnet (1643-1715) die in 1687 naar de Republiek was gereisd en Willem tijdens zijn invasie had vergezeld, las van de kansel van de kathedraal van Exeter een manifest van de stadhouder voor. Daarin stond onder andere:

‘Het is voor alle mensen zeker en vanzelfsprekend dat de openbare vrede en het geluk van een staat of koninkrijk niet kunnen worden gehandhaafd als de wetten, vrijheden en gebruiken, vastgesteld door de wettige autoriteiten, openlijk worden overtreden en vernietigd.

Meer in het bijzonder wanneer een verandering van religie wordt nagestreefd, een religie die in strijd is met de wet.’

Er was goed nagedacht over het bewerken van de publieke opinie. Van het manifest in een vertaling van Burnet waren zestigduizend exemplaren gedrukt die in Engeland werden verspreid.

Er brak een spannende periode aan. Hoe zouden vooraanstaande Engelsen reageren? Het wachten duurde tot 27 november. Toen vervoegde Sir Edward Seymour, een van de invloedrijkste Tories, zoals we hierna zullen zien een groep die niet bepaald op de hand van de stadhouder was, zich bij Willem III. Rijkelijk laat, vond de stadhouder: ‘We hadden jullie die zo dicht bij de landingsplaats wonen, wel wat eerder verwacht’.

Daarna ging het snel. Tal van hooggeplaatste Engelsen liepen over naar het kamp van de Nederlandse stadhouder. De opmars werd op 1 december hervat. Op 7 december sloeg Willem zijn kamp op in Hungerford, ruim honderd kilometer ten westen van Londen waar een dag later werd gesproken met drie onderhandelaars van de koning. Het zou Jacobus niet baten. In december trok het Nederlandse leger Londen binnen. Koning Jacobus II werd minimaal bewaakt ‘om hem zachtjes te laten doorslippen’. Dat gebeurde op 23 december, toen hij de boot naar Frankrijk nam. Op 28 december noteerde Constantijn Huygens in zijn journaal over de intocht van Willem III:

‘[Wij] marcheerden [...] naer Londen [...]. Op de wegh was een seer groote menichte van coetsen en volck te peerd, en oock een ontalijcke [tallose] menighe van volck te voet, doe wij tot op een mijl ofte twee van Londen quamen. Wij reden door de deur van ’t parck naer St. James, daerdoor Syne Hoogheyt omtrent 3 ueren oock in quam, onder groot geschreeuw van ’t volck, daeronder een groote menichte orangiestricken op haer hoeden hadden en orange appelen op stokjes droegen; de vrouwen, die met groote menichte in huysen over al op de wegh stonden, hadden oock veel orantie fontanges [linten en strikken] op ’t hooft.’

De operatie van Willem III was een riskante gok die fout had kunnen uitpakken, maar bij succes de Republiek aan een machtige bondgenoot zou helpen. Een expeditie die in Engeland met gemengde gevoelens werd

bekeken: het was de eerste keer na de invasie van Willem de Veroveraar in 1066 dat een buitenlandse legermacht voet aan wal zette op Engelse bodem. Dat de onderneming verkeerd had kunnen aflopen was een reële optie als we ons realiseren dat de invasiemacht van Willem III het moest opnemen tegen een tegenstander die op papier ruim tweemaal zo sterk was.

Gelet op de te behalen voordelen tastten de Staten-Generaal diep in de buidel voor deze expeditie. Dankzij een gedetailleerde 'Staat van onkosten' weten we dat de vloot 4.295.960 gulden kostte en het leger 3.005.362 gulden, in totaal 7.301.322 gulden. Een fors bedrag. Zeker als men bedenkt dat het dagloon van een Amsterdamse timmerman toen ongeveer één gulden bedroeg.

In volgende hoofdstukken zal blijken welke belangrijke rol de Glorious Revolution zou spelen in de aanloop naar de Spaanse Successieoorlog.

